

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**«Актуалітети формування фінтех-екосистеми
України»**

2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. Розвиток фінтех як важливого драйвера національної економіки України.....	6
2. Cashless economy як позитивний фактор формування повноцінної фінтех-екосистеми.....	11
3. Актуалітети підвищення рівня фінансової грамотності в Україні.....	13
4. Напрями підвищення фінансової грамотності українців у період активного розвитку фінтех.....	19
ВИСНОВКИ.....	22
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	25
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Не дивлячись на 30-річний період адаптації України до ринкових умов, національна економіка не спроможна конкурувати на міжнародних ринках, оскільки має ознаки депресивності. Це підтверджується наявністю низки деструктивних факторів, які стримують успішну й рівноцінну конвергенцію України до європейського економічного простору та недостатньо активну інвестиційну діяльність на фінансовому ринку. Зокрема:

- загрози економічній незалежності, спричинені борговою та енергетичною небезпекою країни;
- недостатність інвестиційних ресурсів у бізнесу реального сектору економіки, що пов'язане з низькою інвестиційною активністю на фінансовому ринку та фінансовою грамотністю населення;
- регіональна інклюзія та галузеві диспропорції в економічному розвитку;
- високий рівень корупції та тіньової економіки;
- стратифікація суспільства, незначна частка середнього класу, що впливає на низький рівень кредито- й платоспроможності населення й малого бізнесу [1].

З огляду на актуальність вказаних проблем, необхідним є розгляд факторів, що впливають на підвищення інвестиційної активності фінансово-кредитної системи національної економіки й позитивно впливають на стан національної екосистеми та її контрагентів.

Є.С. Осадчий розглядає економічну сутність фінансово-кредитних установ, їх місце на ринку фінансових послуг [2]. О. І. Барановський визначає шляхи забезпечення безпеки грошового обігу, валютного ринку та інфляційної безпеки, напрями дотримання бюджетної безпеки, чинники формування безпечного рівня державних запозичень, можливості підвищення ступеня інвестиційної безпеки [3]. Барилюк М. Р., Жовтанецька Я.В. акцентують увагу в своїх дослідженнях на фінансовій безпеці банківських установ [4, 5]. Досліджують ризики для банківської діяльності, пов'язані з розвитком Fintech-індустрії С. В'язовий та І.

Пасічник. Н. Б. Демчишак та Р. П. Гудима [6], О. Філатова вивчають становлення фінтех-галузі в Україні й світі на основі використання технологій блокчейну та штучного інтелекту [7], М. Яценко, А. Бондаренко розглядають питання розвитку сектору фінансових послуг із застосуванням сучасних фінансових технологій [8], а З. Руденко досліджує вплив розвитку фінтех на банківський ринок в Україні [9].

Важливий вплив на стан економіки чинить рівень фінансової грамотності агентів ринкових економічних відносин, зокрема, населення. Питання фінансової грамотності розглядали в своїх наукових дослідженнях такі закордонні вчені: А. Лусарді, О. Мітчелл В. Курто [10, 11], які вивчали формування фінансової грамотності у розвинених країнах; Агарвал С., Дрісколл Дж., Габе Х., Лейбсон Д. [12] розглядали навчання на ринку кредитних карток, Олгуд С., Уолстад В.Б. [13] вивчали вплив теоретичних і практичних фінансових знань на ставлення до кредитних карток; Бернхайм Б.Д., Гаррет Д.М., Макі Д.М. висвітлюють питання довгострокового ефекту від фінансової освіти [14]; Гастінгс Дж.С., Мадріан Б.К., Скімміхорн В.Л. визначили взаємовплив фінансової грамотності, фінансової освіти та економічних результатів [15].

Серед українських науковців питання фінансової грамотності та обізнаності розглядають Р. Бонд, О. Куценко, Н. Лозицька, Т. Кізима [16, 17], А. Климчук, Д. Радзішевська досліджують стан фінансової грамотності в Україні та визначають необхідність її підвищення [18, 19]. Л. Птащенко та А. Шабардіна висвітлюють зарубіжний досвід забезпечення фінансової грамотності населення та окреслюють шляхи її підвищення в Україні з урахуванням світових напрацювань у цій сфері [20]. О. Блискавка, А. Зеленцова встановили залежність розвитку національної економіки від фінансової грамотності населення [21].

Не дивлячись на багатоаспектні напрями досліджень науковців, що стосуються проблем фінансової грамотності та фінтеху в екосистемі України, загрози національній безпеці, світова пандемічна криза та одночасно – швидкі темпи діджиталізації суспільства потребують нових наукових досліджень, пов'язаних з упровадженням інформаційних інновацій на фінансовому ринку,

спрямованих на підвищення фінансової грамотності та інвестиційної активності агентів національної економіки, зниження рівня тіньової економіки.

Об'єктом дослідження є розвиток фінтеху в Україні. Предметом дослідження у роботі є теоретичне обґрунтування позитивного впливу швидкого розвитку цифрових технологій на стан екосистеми та її агентів.

Метою роботи є дослідження проблем та пріоритетних напрямів розвитку інноваційних технологій фінансового ринку, які сприятимуть покращенню стану економічної системи України.

Для досягнення мети в роботі поставлені та виконані такі завдання:

- проаналізувати стан розвитку фінтех як важливого драйвера національної економіки України;
- здійснити аналіз формування Cashless economy як позитивного фактору формування повноцінної фінтех-екосистеми;
- дослідити світовий досвід підвищення фінансової грамотності населення та сучасний стан фінансової грамотності в Україні;
- визначити пріоритетні напрями підвищення рівня фінансової грамотності українців в умовах швидкого розвитку фінтех.

Під час дослідження використано аналітичний метод, метод порівняння, опитування, графічний метод, узагальнення.

Авторські пропозиції мають практичне значення, оскільки дозволять системно розглянути пріоритетні напрями розвитку суб'єктів національної екосистеми в умовах розвитку фінтех та активізувати підвищення рівня фінансової грамотності й обізнаності українців, що сприятиме зростанню добробуту та активізації інвестиційних процесів у національній економіці України.

Ключові слова: фінтех, Cashless economy, фінтех-екосистема, національна економіка, фінансова грамотність.

1. Розвиток фінтех як важливого драйвера національної економіки України

Вагоме місце у розв'язанні багатьох проблем в національній економіці України, мінімізації глибини цих проблем, посідає державна стратегія розвитку фінансового ринку. В дорожній карті реалізації стратегії значна увага відводиться сегменту фінансових послуг, домінуючими учасниками яких є банківські установи та страхові компанії.

У фінансових відносинах учасники екосистеми взаємодіють при здійсненні різних фінансових операцій. Зокрема, банківська діяльність часто поєднується з діяльністю страхових компаній – банки можуть надавати своїм клієнтам послуги щодо страхування та перестраховування інвестицій. Пенсійні фонди взаємодіють зі страховими компаніями, інвестиційними фондами тощо.

Для забезпечення фінансової стабільності потрібна злагоджена робота всіх учасників фінансового ринку: Національного банку та інших регуляторів, банків, небанківських фінансових установ, а також дієва підтримка органів державної влади.

Стратегія розвитку фінансового сектору України визначає низку керованих пріоритетів діяльності Національного банку. Їх дотримання необхідне для створення ефективної та стабільної фінансової екосистеми. Серед них такі:

- досягнення низької та стабільної інфляції, забезпечення стабільності банківської системи, відновлення кредитування та валютна лібералізація;
- адаптивне регулювання фінансового сектору, створення умов для розвитку нових фінансових інструментів та бізнесмоделей, що відповідають вимогам динамічного середовища в Україні та світі;
- інтеграція з ЄС шляхом приведення національної нормативної бази у відповідність до міжнародних стандартів;
- трансформація Національного банку з метою формування на його основі сучасного центробанку.

Щоб належно виконувати свої функції, Національний банк має ефективно взаємодіяти з усіма групами учасників фінансової екосистеми, враховуючи їхні потреби та інтереси. Беручи це до уваги, стратегічні цілі Національного банку спрямовані на задоволення потреб учасників фінансової екосистеми. Одна з важливих передумов для їх досягнення – висока інституційна спроможність центрбанку.

Сьогоднішні турбулентні економічні умови, спричинені світовою пандемією, вимагають адекватних заходів, спрямованих на забезпечення економічної стабільності й безпеки національного господарства та його найважливіших сегментів. У цьому контексті розроблено Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року, яку намагаються успішно реалізувати такі фінансові регулятори як Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [22].

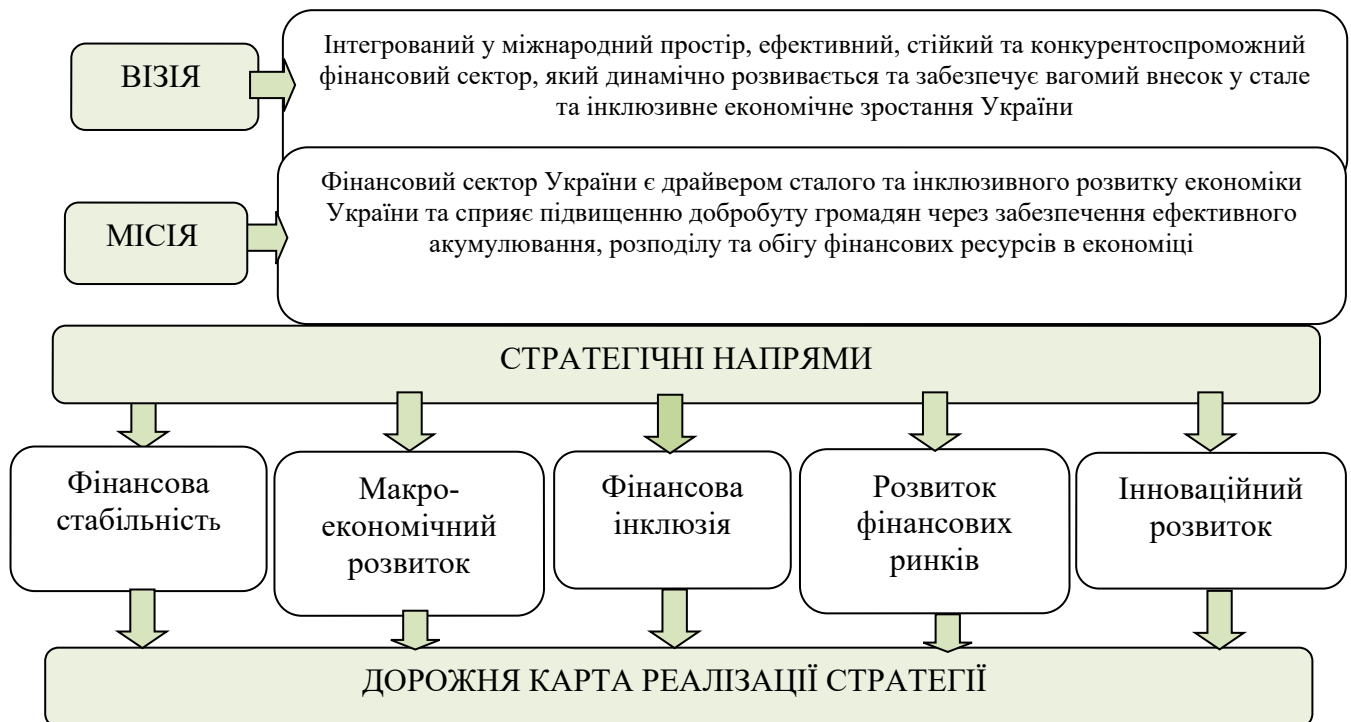

Рис. 1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року

Стратегія постійно еволюціонує, оскільки в 2021 році вона була оновлена та затверджена рішенням Правління Національного банку України від 18 березня 2021 року № 97-рш.

Стратегічним напрямом інноваційного розвитку фінансового сектору України передбачено таке:

- *Забезпечення розвитку ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів*

- забезпечення розвитку цифрових технологій, комп'ютерного проектування, аналізу big data, blockchain, автоматизації, роботизації і використання штучного інтелекту;
- вивчення можливості випуску цифрової валюти центрального банку е-гривня;
- забезпечення посилення кібербезпеки;

- *Забезпечення розвитку SupTech&RegTech*

- стимулювання впровадження інноваційних технологій у комплаєнс;
- запровадження інноваційних інструментів обміну даними між НБУ, іншими державними установами та учасниками фінансового ринку;
- сприяння використанню новітніх ІТ-технологій регуляторами;
- удосконалення розкриття інформації на основі стандартів звітності в електронному вигляді;

- *Розвиток цифрової економіки*

- розширення доступу учасників ринку до публічних реєстрів;
- розвиток системи віддаленої ідентифікації BankID НБУ та онлайн-сервісів фінансових послуг;
- впровадження системи дистанційного укладення правочинів у сферах накопичувального пенсійного забезпечення та спільного інвестування;
- розвиток та використання хмарних технологій, розвиток ІТ-інфраструктури;
- поширення застосування безпаперових технологій [22].

Варто зазначити, що фінтех (FinTech) як науковий термін – поняття

порівняно нове, а останнім часом ці технології почали розвиватися не лише в банківському секторі та набули ознак окремої індустрії. У сфері фінансових технологій на сучасному етапі відбуваються радикальні зміни, пов'язані з підвищенням рівня діджиталізації, відкритості та орієнтованості на споживача та його особисті потреби. При цьому значення фінтеху в світі досить вагоме, оскільки глобальне впровадження фінансових технологій щорічно зростає на 15–20%. [23].

У широкому розумінні «фінансові технології» – будь-які технології, спрямовані на поліпшення і автоматизацію надання фінансових послуг. Їх основне завдання – полегшити великим компаніям, представникам бізнесу і кінцевим споживачам послуг роботу з власними фінансами, зокрема в частині управління, підвищення ефективності використання та залучення капіталу, на основі застосування спеціалізованого програмного забезпечення. Фінтех – це інноваційні технології, які використовуються фінансовими інститутами, органами державного управління, торговельними організаціями для задоволення потреб споживачів фінансових, адміністративних послуг та товарів в умовах розвитку економіки споживання [24]. Тобто, якщо спочатку фінтех сприймався більшою мірою як внутрішні розробки та технологічні процеси в конкретній фінансовій установі, головним чином для її ж потреб, до яких у споживачів фінансових послуг не було безпосереднього доступу, то в останні роки він став основою для усіх онлайн-транзакцій, зокрема переказів грошей, кредитування, сплати комунальних платежів тощо. Водночас зросла роль інноваційних технологій у підвищенні ефективності надання фінансових послуг, які б за якістю відповідали запитам споживачів. Ці тенденції торкнулися й вітчизняний ринок фінтеху, який фактично лише почав розвиватись.

Таким чином, сьогодні в Україні відбувається процес діджиталізації в усіх сферах суспільних відносин. Варто зазначити, що термін «діджиталізація» вживається для позначення цифрової трансформації суспільства та економіки. Він передбачає перехід від індустріальної епохи й аналогових технологій до

епохи знань і творчості, що формуються й реалізуються на основі цифрових технологій та інновацій у цифровому бізнесі.

У фінансовому секторі національної економіки цифровізація відбувається найактивнішим чином. Національний банк України затвердив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року – покроковий план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами. Ця стратегія ґрунтується на ключових напрямках, заданих Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року, а її пріоритетними завданнями є розвиток інновацій, Cashless economy, підвищення фінансової грамотності споживачів та бізнесу. Зокрема, цей документ структурує та деталізує тренди й напрями розвитку фінансових інновацій на наступні п'ять років [25].

Ключовими дієвими елементами Стратегії є:

- розроблення та впровадження концепту повноцінної регуляторної «пісочниці» для швидкого тестування інноваційних проєктів;
- підвищення рівня фінансової обізнаності й доступності (інклюзії) населення та бізнесу;
- запуск академічної бази з фокусом на відкритий банкінг.

Реалізація основних ідей, закладених у розглянутих стратегіях, на нашу думку, має позитивно вплинути не лише на фінансовий ринок та його учасників, а й на підвищення рівня фінансової грамотності й обізнаності населення та бізнесу, на стан національної екосистеми в цілому.

Подальшому розвитку фінтех-ринку в Україні сприятиме продовження гармонізації правового поля України відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом в питаннях імплементації норм європейської директиви PSD2 в національне законодавство. Це позитивно вплине на підвищення рівня економічної конкуренції на ринку фінансових послуг та забезпечить інноваційний розвиток цього ринку. З цією метою необхідно розробити єдині стандарти API, автентифікації та безпеки, забезпечити доступність СЕП 24/7, сформувати законодавчу базу OpenBanking з поетапним упровадженням PSD2,

запровадити стандарти передачі інформації по рахунках (транзакції, залишки тощо).

Надалі необхідно запровадити міжнародний стандарт ISO 20022, який дозволить створити єдиний стандарт обміну фінансовими повідомленнями з електронних платежів та цінних паперів, що забезпечить функціональну сумісність національної платіжної системи з міжнародними завдяки застосуванню зрозумілих та загальноприйнятих у світі стандартів. ISO 20022 – це міжнародний стандарт, підготовлений Технічним комітетом ISO TC68 Financial Services, котрий складається з декількох частин та описує загальну платформу для розробки повідомлень [26]. Використання цього стандарту сприятиме підвищенню рівня обслуговування клієнтів та автоматизації платежів, зробить вітчизняний ринок капіталу доступнішим для іноземних інвесторів.

2. Cashless economy як позитивний фактор формування повноцінної фінтех-екосистеми

Позитивним фактором формування повноцінної фінтех-екосистеми, котра відповідатиме світовому рівню фінансового сектора, є розвиток Cashless economy. Безготівкові розрахунки активно впроваджуються розвиненими країнами і мають підвищити стійкість економіки та прозорість економічних відносин в країні. Наприклад, частка безготівкових розрахунків у Швейцарії становить 83%, у США – 76%, в Нідерландах на безготівковий розрахунок припадає 73% роздрібного обігу товарів і послуг, а в Естонії, Бельгії, Люксембурзі і Фінляндії – майже 70% [27]. В Україні частка безготівкових розрахунків становить 55 %.

Експерти проаналізувати як cashless впливає на рівень тіньової економіки, ВВП і економічну безпеку України. Стратегією розвитку фінансового сектору до 2025 року передбачається зниження рівня тіньової економіки до 20 %. Адже, як вважають фахівці, рівень тінізації економіки залежить безпосередньо від рівня готівкових розрахунків у країні, оскільки тіньові схеми найчастіше здійснюються в готівковій формі. Чим більше розвинений cashless, тим менше можливостей для

безконтрольної діяльності недобросовісних учасників економічних відносин. Наприклад, найнижчий рівень тіньової економіки в тих країнах, де найбільше розвинені безготівкові розрахунки, зокрема, в Швейцарії – 7,24 %, у США – 8,3 %, у Японії – 10, 4 %. В Україні за офіційними даними рівень тіньової економіки в 2015 році становив 42,9 % ВВП, у 2019 році – 27 %, у 2020 році – 30 % ВВП [28]. Високий рівень тіньової економіки негативно впливає на бюджетні надходження, збільшує бюджетний дефіцит, а неконтрольовані «брудні» гроші можуть спрямовуватися на фінансування тероризму, що несе загрозу безпеці держави.

Фахівці впевнені, що збільшення cashless на 5 % протягом п'яти років може забезпечити виведення з тіні до 10 % економіки України. Дослідження, проведене одним із світових лідерів з консалтингу компанією EY (Ernst&Young), дозволило дійти таких висновків: якщо збільшити карткові платежі на терміналах на 1% від ВВП, то пасивна тіньова економіка країни (коли ініціатор готівки – продавець) зменшиться в середньому на 0,037%. Для України це означає додаткові 2 млрд грн до бюджету [29].

Варто зазначити, що світова пандемія негативно вплинула на активізацію cashless в національних економіках країн. Це пов'язане з підвищенням попиту на «живі гроші» як реакція населення на зростання невизначеності в період економічних криз. Так, у Польщі відношення готівки до ВВП зросло на 3,5 в.п. і склало 13,8 %, у Чехії – на 1,4 в.п. – 12, 6%, в Україні – на 2,6 в.п. – до 13,3 % [30].

НБУ спільно з іншими регуляторами на фінансовому ринку докладають зусилля, щоб досягти стратегічних цілей, визначених Стратегією розвитку фінтеху України. Безготівкові розрахунки мають стати зручними, доступними і захищеними від шахраїв.

Отже, Cashless-економіка – це найближче майбутнє українського суспільства. Адже Cashless позитивно впливає на зниження рівня тіньової економіки, активізацію інвестиційних процесів, ріст ВВП, стан економічної безпеки фінансового сектора та економіки держави, сприяє розвитку технологій

та фінансової інклюзії. Безготівкові розрахунки є зручними для бізнесу та населення. Ефект зручності сприяє стрімкому розвитку мобільного банкінгу. Більшість молодих людей, тобто покоління Z, надають перевагу онлайн-розрахункам. Пріоритетним завданням, спрямованим на пришвидшення впровадження cashless, є підвищення рівня фінансової грамотності та обізнаності населення.

3. Актуалітети підвищення рівня фінансової грамотності в Україні

З точки зору економіки в цілому недостатній рівень знань у галузі фінансових послуг свідчить про низький ступінь залучення широких верств населення до споживання цих послуг, а отже – обмежує рівень і якість накопичень та інвестицій, котрі визначають потенціал економічного зростання.

Основа проблеми лежить у природі фінансових послуг (продуктів) та ринків, на яких ці послуги (продукти) надаються. Дослідження науковців, присвячені проблемі інформації на фінансових ринках, виявили низку факторів, що зумовлюють необхідність підвищувати фінансову грамотність населення (рис. 2).

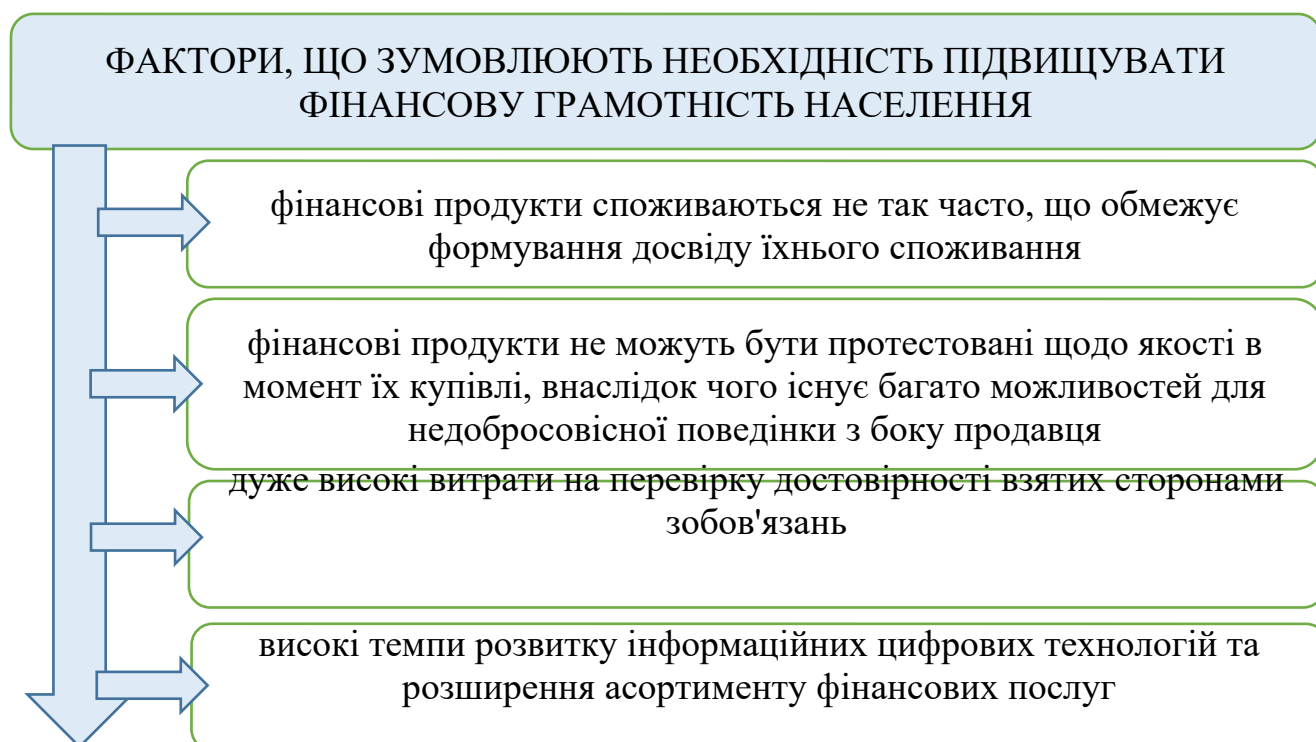

Рис. 2. Основні фактори, що зумовлюють необхідність підвищення фінансової грамотності

Вказані фактори зумовлюють високий рівень нерівномірності інформації на ринках фінансових послуг (продуктів), а також обмежені можливості споживачів фінансових послуг (продуктів) пристосовуватися до характеристик ринку, що змінюються. Низький рівень фінансової грамотності призводить до негативних наслідків для споживачів фінансових послуг, держави, приватного сектора та екосистеми в цілому.

Значимість питань низького рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні роки, коли значно загострилися проблеми, пов'язані з ковідною кризою: зростання особистих боргів населення, відсутність ефективних заощаджень, нездатність громадян захистити власний добробут тощо. Саме у цей період відбулося посилення уваги урядів розвинених країн світу до розвитку фінансових технологій та проблем підвищення фінансової грамотності населення.

Сьогодні у багатьох країнах одним із найважливіших та значущих елементів загальної державної економічної та соціальної політики є підвищення фінансової грамотності населення. Зацікавленість темою планування особистих фінансів та фінансової грамотності пов'язана з тим, що навіть у країнах, де побудовано сучасну систему економічної освіти, значна кількість громадян слабо орієнтується в питаннях особистих фінансів.

Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначає фінансову грамотність як «комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, необхідних для ухвалення важливих фінансових рішень та для досягнення особистого фінансового добробуту» [31]. На сьогодні, за даними Світового банку, 44 країни світу схвалили стратегію фінансової грамотності, а у 27 країнах цей документ знаходиться на етапі розробки [32].

Ми провели аналіз та огляд зарубіжних програм підвищення фінансової грамотності на прикладі Австралії, Великобританії, США та Китаю.

Австралійський уряд ввів у дію національну програму з фінансової грамотності в 2004 р. Вона включала формування Фонду фінансової грамотності (з 2005 р.). Фонд створив освітній сайт «Розуміння грошей». Розроблено Національну стратегію підвищення фінансової грамотності (National Financial Literacy Strategy), основними тезами якої є:

- освіта через школи та інші інститути суспільства;
- забезпечення точної та незалежної інформації;
- визначення меж освіти та розроблення додаткових інноваційних рішень для впровадження ідей фінансового добробуту та зміни поведінки громадян щодо фінансових операцій;
- партнерство багатьох секторів, включаючи підтримку програм фінансової грамотності приватними компаніями, просування кращих досягнень у цій сфері [33].

У Великобританії з 2011 р. діє спеціальна організація – Служба порад про гроші (Money Advice Service) [34]. Вона була організована Відділом фінансової освіти споживачів (Consumer Financial Education Body, CFEB). Ця служба дає безкоштовні консалтингові послуги громадянам, які допомагають їм приймати вірні фінансові рішення. Служба є незалежною, її дії спрямовані на підтримку як молоді, так і дорослого населення. Основною метою є забезпечення розуміння населенням фінансових процесів усередині країни та за кордоном. Пріоритетними напрямками у цій сфері є:

- допомога молодим батькам;
- робота в школах та інших освітніх установах (наприклад, навчання, які організовує група з фінансової освіти молоді – Personal Finance Education Group, PFEG);
- розроблення онлайн-продуктів для підвищення фінансової грамотності;
- надання консультацій щодо використання грошей [35].

Великобританія традиційно вважається країною з розвиненою благодійністю, тому суспільний сектор забезпечення фінансової грамотності тут досить великий.

Щодо Сполучених Штатів Америки, зазначимо, що країна має значний досвід у сфері підвищення фінансової грамотності населення. Казначейство Сполучених Штатів у 2002 р. заснувало Бюро з фінансових підрозділів (Office of Financial Institutions, OFI) – державне агентство. Спільно з Конгресом США була організована Комісія з фінансової грамотності та освіти (Financial Literacy and Education Commission, FLEC). У 2006 р. розроблено Національну стратегію з фінансової грамотності. У Сполучених Штатах існує такий вектор заходів щодо забезпечення фінансової грамотності:

- наголос на індивідуальному підході;
- створення телефонних ліній з фінансових питань;
- прищеплення у школах дітям фінансових навичок [36].

Результати США досягли досить вагомі: фінансова грамотність у країні перебуває на високому рівні. Тут діти можуть отримувати банківську картку в 10 років, у більшості штатів обіг готівки зведений до мінімуму, відчувається велика інтегрованість населення у фінансову сферу життя суспільства. У Сполучених Штатах також прийнято влаштовувати в університетах фінансові центри, де студенти можуть отримати інформацію, необхідну для фінансових операцій як протягом навчання, так і після випуску.

Уряд Бразилії покладається на державні програми в цій галузі, при цьому особливе місце приділяється роботі з молоддю. На державному рівні нині діє Національна стратегія підвищення якості фінансової освіти (Estrategia Nacional de Educação Financeira, ENEF). Вона була розроблена робочою групою, до складу якої увійшли представники органів державної влади (комітету з регулювання фінансових ринків, міністерств освіти, фінансів, юстиції, соціального захисту), а також співробітники найбільших банків та кредитних організацій країни [37]. Під час розроблення програми ENEF автори врахували, що близько 82% громадян Бразилії не знали точний відсоток за своїми кредитами, а 87% не мали заощаджень або мали їх у незначному обсязі. Тому метою держави стало ширше залучення населення до діяльності фінансових ринків і підвищення фінансової грамотності всіх верств населення. Особливістю цієї програми є охоплення

більшої частини суспільства, а не лише певної категорії громадян. Наприклад, ENEF включає заходи щодо підвищення фінансової грамотності школярів. До них належать:

- підготовка вчителів на основі матеріалів та навчальних планів, розроблених Центральним банком Бразилії;
- розроблення підручників та мультимедійних програм з цієї тематики для різних вікових категорій учнів.

У Китаї, як і в Бразилії, визнається велика роль держави у процесі підвищення рівня фінансової культури населення. Однак у КНР нині відсутня єдина державна програма, націлена на підвищення фінансової грамотності громадян. Можна відмітити лише зусилля окремих органів влади у цій галузі. До них належать розроблення Програми підвищення фінансової грамотності серед учнів (CIEFR). Ця програма була підготовлена спільно міністерством освіти та міністерством фінансів Китаю. Її метою є поширення інформації серед школярів та студентів про можливість отримання освітніх позик, а також допомога тим студентам, які мають труднощі з виплатою освітніх кредитів.

Узагальнимо результати проведеного аналізу (рис. 3).

Рис. 3. Державне нормативне забезпечення підвищення рівня фінансової грамотності в різних країнах

Результати досліджень багатьох науковців та фахівців свідчать про те, що в Україні досить низький рівень фінансової грамотності населення. Масове зубожіння українських громадян є причиною того, що близько 15% населення взагалі не мають можливості здійснювати інвестиційні вкладення через недостатність фінансових ресурсів. Крім того, люди не співпрацюють із фінансовою системою в Україні, бо не довіряють їй. Через особливості історичного досвіду в Україні та діяльність в період трансформації багато аферистів у фінансовій сфері (фінансові піраміди, посередники, фонди, банки тощо) ця проблема стоїть дуже гостро. При цьому фінансовий ринок активно розвивається, виникають нові інструменти, форми і види фінансових продуктів. Однак із боку споживачів попит на ці послуги досить низький, населення не вміє ефективно використовувати фінансові інструменти через відсутність необхідних знань і навичок. Ринки страхування, іпотечного кредитування, інвестування та пенсійних накопичень майже не розвиваються.

Як правило, заощадження населення здійснюються за допомогою банківських депозитів, а споживче кредитування зростає за рахунок нарощування незабезпечених кредитів [38].

Протягом 30 років існування ринкових відносин в Україні ніхто системно не займався фінансовою освітою населення, яке самостійно здобувало певні знання на власних помилках і втратах від недобросовісних банків та інших фінансових установ, невдалих вкладень, тощо.

Ми провели опитування громадян щодо їх обізнаності в питаннях розпорядження грошима і встановили таке. В опитуванні взяли участь 113 осіб різних вікових категорій – від 14 років до 69. Серед них чоловіків – 16 %, жінок – 84 %.

Майже 64 % респондентів відповіли, що їх не задовольняє рівень доходів, понад 73 % опитаних здійснюють великі покупки за рахунок відкладених грошей, використовують цифрові технології (телефонний додаток) лише 23,9%. Не планують сімейний бюджет понад 73 % респондентів, вкласти кошти у банк налаштовані лише 36 % опитаних, на питання чи практикується в родині накопичувати кошти шляхом вкладення на депозит, позитивну відповідь надали лише 23 % респондентів, а вкладення в цінні папери не здійснюють майже 86% опитаних. Більше половини опитаних вважають, що основам фінансової грамотності повинні навчати батьки та підготовлені фахівці в рамках державних програм підвищення рівня фінансової грамотності. Таким чином, проведене опитування підтвердило необхідність активізувати заходи з підвищення рівня фінансової грамотності українців. Особливої актуальності це питання набуває в період активного розвитку фінансових технологій.

На державному рівні в Україні здійснюються низька заходів з підвищення фінансової грамотності, але вони не мають масовий характер. Так, одним із пріоритетів діяльності Національного банку України є фінансова інклюзія, яка нерозривно пов'язана з фінансовою грамотністю. В рамках співробітництва Центру «Корпоративної соціальної відповідальності та вищих навчальних закладів України було реалізовано Проект щодо «Фінансової грамотності студентів». Проект реалізовувався три роки (2015-2018 рр.). його метою було підвищення рівня фінансової грамотності студентів, завдяки впровадженню вибіркової дисципліни «Фінансова грамотність» для студентів перших курсів неекономічних спеціальностей та підвищення компетенції викладачів з методики викладання фінансової грамотності.

4. Напрями підвищення фінансової грамотності українців у період активного розвитку фінтех

Упродовж останніх років Національний банк регулярно проводить заходи, спрямовані на підвищення фінансової грамотності українців. Зокрема, це заходи у рамках Всесвітнього тижня грошей – Global Money Week. Проводяться

навчальні лекції та семінари, наприклад, в рамках інформаційних днів Національного банку України "Економічний експрес" у регіонах України.

Національний банк України розробив бачення Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року та напрямів розвитку фінансової грамотності. Однією зі стратегічних цілей Стратегії є підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами [22].

Важливі напрями досягнення вказаної цілі узагальнені на рисунку 4.

Заходи підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами передбачають активізацію розвитку фінтеху, що підтверджує необхідність підвищення рівня фінансової грамотності українців.

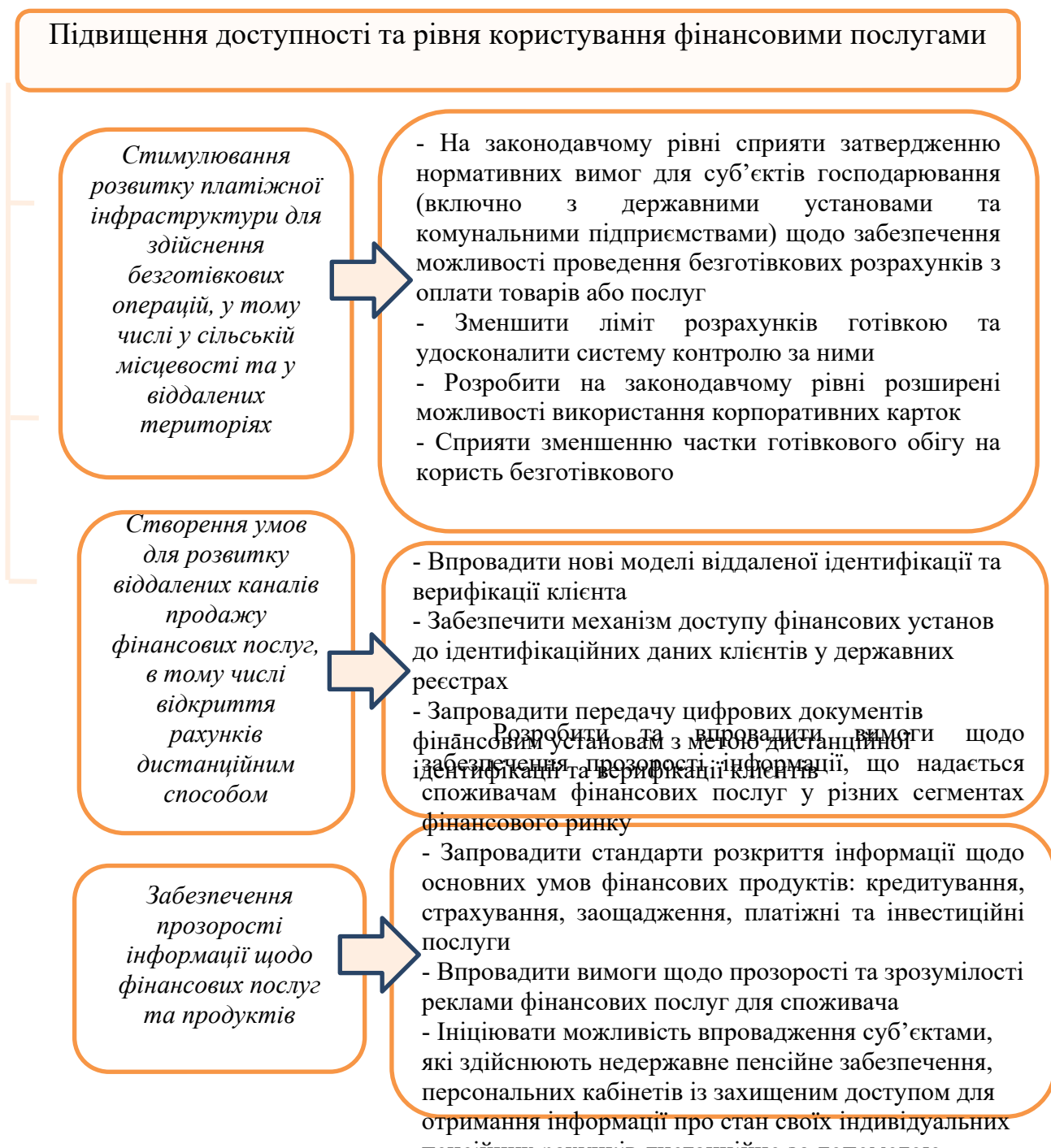

Рис 4. Пріоритетні заходи підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами в період бурхливого розвитку фінтех

Необхідно здійснювати такі заходи:

- активно використовувати особистісно зорієнтовані технології навчання фінансовій грамотності з урахуванням вікових категорій громадян;
- організовувати курси для фахівців, які навчатимуть фінансовій грамотності;
- слід забезпечити неперервність фінансового виховання, починаючи з дошкільного навчання, шкільного, університетського, для економічно активного населення та пенсіонерів;
- створити телефонні лінії та інтернет-канали для надання консультацій з фінансових питань;
- користуючись досвідом Австралії доцільно створити наочні сайти для підвищення фінансової грамотності дітей, молоді, дорослого населення та курсів на базі університетів і місцевих громадських організацій.

При цьому освітня діяльність повинна бути системною і в перспективі передбачати неперервність процесу, а навчання має базуватися на інноваційних ігрових технологіях, тренінгах. Навчання фінансовій грамотності повинне орієнтуватися не лише на набуття навичок ефективно співпрацювати з банківськими установами, а й страхуванню, розпорядженню грошима в побуті та повсякденному житті, ефективному недержавному пенсійному накопиченню, вкладенню в цінні папери тощо.

Отже, беззаперечним є факт, що поширення й використання фінансових технологій стосується всіх прошарків українського суспільства. Проведене дослідження підтвердило низький рівень фінансової грамотності та обізнаності населення. Стрімкий розвиток мобільного банкінгу, активізація використання безготівкових розрахунків сприятиме поштовпу інвестиційних процесів, прозорості фінансових потоків, а підвищення рівня фінансової грамотності

українців сприятиме формуванню довіри до фінансових посередників, підвищенню добробуту пересічних громадян, формуванню нових поглядів до недержавного пенсійного забезпечення та страхових послуг, економічному зростанню в національному господарстві. Пріоритетним завданням, спрямованим на активізацію заходів з підвищення рівня фінансової грамотності та обізнаності населення, є формування пропозицій щодо розроблення програм підвищення фінансової грамотності для різних цільових аудиторій.

ВИСНОВКИ

Виконання наукової роботи дало можливість вирішити поставлені завдання та зробити такі висновки.

1. Встановлено, що НБУ спільно з іншими регуляторами на фінансовому ринку докладають зусилля, щоб досягти стратегічних цілей, визначених Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року

Стратегією розвитку фінтеху України. Реалізація основних ідей, закладених у розглянутих стратегіях, на нашу думку, має позитивно вплинути не лише на фінансовий ринок та його учасників, а й на підвищення рівня фінансової грамотності й обізнаності населення та бізнесу, на стан національної екосистеми в цілому.

2. Визначено, що подальшому розвитку фінтех-ринку в Україні сприятиме продовження гармонізації правового поля України відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом в питаннях імплементації норм європейської директиви PSD2 в національне законодавство. Це позитивно вплине на підвищення рівня економічної конкуренції на ринку фінансових послуг та забезпечить інноваційний розвиток цього ринку. З цією метою необхідно

розробити єдині стандарти API, аутентифікації та безпеки, забезпечити доступність СЕП 24/7, сформувані законодавчу базу OpenBanking з поетапним впровадженням PSD2, запровадити стандарти передачі інформації по рахунках (транзакції, залишки тощо). Необхідно запровадити міжнародний стандарт ISO 20022, який дозволить створити єдиний стандарт обміну фінансовими повідомленнями з електронних платежів та цінних паперів, що забезпечить функціональну сумісність національної платіжної системи з міжнародними завдяки застосуванню зрозумілих та загальноприйнятих у світі стандартів. Використання цього стандарту сприятиме підвищенню рівня обслуговування клієнтів та автоматизації платежів, зробить вітчизняний ринок капіталу доступнішим для іноземних інвесторів.

3. Доводиться думка, що Cashless-економіка – це найближче майбутнє українського суспільства. Адже безготівкові розрахунки не лише сприятимуть зниженню рівня тінізації економіки, а й активізують інвестиційні процеси, стануть зручними для економічних агентів та населення. Ефект зручності сприяє стрімкому розвитку мобільного банкінгу. Cashless позитивно впливає на зниження рівня тіньової економіки, ріст ВВП, стан економічної безпеки фінансового сектора та економіки держави, сприяє розвитку технологій та фінансової інклюзії. Більшість молодих людей, тобто покоління Z, надають перевагу онлайн-розрахункам. Пріоритетним завданням, спрямованим на пришвидшення впровадження cashless, є підвищення рівня фінансової грамотності та обізнаності населення.

4. Результати досліджень багатьох науковців та фахівців свідчать про те, що в Україні досить низький рівень фінансової грамотності населення. Близько 15% українців не мають можливості здійснювати інвестиційні вкладення через недостатність фінансових ресурсів та недовіру до фінансових установ і посередників. За останні роки обсяг послуг, що пропонуються на фінансовому ринку, виріс у декілька разів, проте рівень фінансової грамотності споживачів радикально не змінився.

5. Проведено опитування громадян щодо обізнаності у фінансових питаннях. Встановлено, що більшість респондентів не використовують цифрові технології, не планують сімейний бюджет, не володіють питаннями недержавного пенсійного страхування тощо.

6. Визначено напрями підвищення рівня фінансової грамотності українців в умовах швидкого розвитку фінтех.

Зокрема, необхідно здійснювати такі заходи:

- активно використовувати особистісно зорієнтовані технології навчання фінансовій грамотності з урахуванням вікових категорій громадян;

- освітня діяльність повинна бути системною і в перспективі передбачати неперервність процесу;

- навчальна діяльність повинна базуватися на інноваційних ігрових технологіях, тренінгах;

- слід організовувати курси для фахівців з фінансової грамотності, забезпечити неперервність фінансового виховання усіх верств населення;

- навчання фінансовій грамотності повинне орієнтуватися не лише на набуття навичок ефективно співпрацювати з банківськими установами, а й страхуванню, розпорядженню грошима в побуті та повсякденному житті, ефективному недержавному пенсійному накопиченню, вкладенню в цінні папери тощо;

- створити телефонні лінії та інтернет-канали для надання консультацій з фінансових питань;

- користуючись досвідом Австралії доцільно створити наочні сайти для підвищення фінансової грамотності дітей, молоді, дорослого населення та курсів на базі університетів і місцевих громадських організацій.

7. Доведено, що поширення й використання фінансових технологій стосується всіх прошарків українського суспільства. Стрімкий розвиток мобільного банкінгу, активізація використання безготівкових розрахунків сприятиме поживленню інвестиційних процесів, прозорості фінансових потоків, а підвищення рівня фінансової грамотності українців сприятиме формуванню

довіри до фінансових посередників, підвищенню добробуту пересічних громадян, формуванню нових поглядів до недержавного пенсійного забезпечення та страхових послуг, економічному зростанню в національному господарстві.

В комплексі всі перелічені заходи сприятимуть розвиткові національної екосистеми на основі фінтеху та активізації інвестиційних процесів. Результати наукового дослідження оприлюднені на міжнародній конференції, опубліковані у науковому фаховому журналі категорії «Б», використовуються у навчальному процесі; подано заявку на отримання свідоцтва, що посвідчує право на користний твір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Птащенко Л. О. Розвиток cashless есоному на фінансовому ринку як важливого елемента економічної безпеки України. *Економіка і регіон*. №3. С.102-107.

2. Осадчий Є.С. Особливості діяльності фінансово-кредитних установ в Україні. *Економіка і суспільство*. Випуск 5, 2016 . С. 375-382.

3. Барановський О. І., Барилюк М. Р. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки комерційного банку. URL : http://dspace.ubs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/716/1/baranovskyi_integral_assessment.pdf

4. Барилюк М. Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки комерційного банку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. 08.00.08. Київ: ДВНЗ «Ун-т банківської справи». 2018. 22 с.

5. Жовтанецька Я. В. Антикризове управління у системі забезпечення фінансової безпеки банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 15. 2017. С. 525-528.

6. Демчишак Н. Б., Гудима Р. П. Розвиток фінтеху в Україні та світі на основі використання технологій блокчейну і штучного інтелекту. *Ефективна економіка*. № 6, 2021.

7. Філатова О. Штучний інтелект в FinTech. URL: <https://psm7.com/fintech/ii-v-fintex.html>

8. Яценко М. С., Бондаренко А. О. Актуальні питання розвитку сектору фінансових послуг із застосуванням фінансових технологій. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2019. № 2. С. 25-30.

9. Гладких Д. М. Ризики та можливості банківської системи України в умовах розвитку інформаційної економіки. *Аналітична записка. Сер. Економіка*. 2019. № 4. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-09.pdf>

10. Lusardi A., Mitchell O.S. Financial Literacy around the World: An Overview. *NBER Working Paper*.

11. Lusardi A., Mitchell O.S., Curto V. Financial Literacy among the Young: Evidence and Implications for Consumer Policy // *NBER Working Paper*. 2009. URL: <http://www.nber.org/papers/w15352.pdf>.

12. Agarwal S., Driscoll J., Gabaix X., Laibson D. Learning in the credit card market. 2011 // *NBER Working Paper*. 2008. № 13822. URL: <http://www.nber.org/papers/w13822>.

13. Allgood S., Walstad W.B. The effects of perceived and actual financial knowledge on Credit Card Behavior. *Networks Financial Institute at Indiana State University. Working Paper*. 2011. № WP-15.

14. Bernheim B.D., Garrett D.M., Maki D.M. Education and saving: the long-term effect of high school financial curriculum mandates. *Journal of Public Economics*. 2001. № 80. P. 435–465.

15. Hastings J.S., Madrian B.C., Skimmyhorn W.L. Financial Literacy, Financial Education and Economic Outcomes. *NBER Working Paper*. 2012. № 18412. URL: <http://www.nber.org/papers/w18412.pdf>.

16. Бонд Р., Куценко О., Лозицька Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. К.: *USAID FINREP*, 2010. 36 с. URL: <http://www.uaib.com.ua/files/articles>

17. Т. Кізима. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник THEU*, № 2, 2012 р. С. 64-71.

18. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого URL: <http://business-territory.com>.
19. Радзішевська Д. В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevsk>.
20. Птащенко Л., Шабардіна А. Підвищення рівня фінансової грамотності населення: міжнародний досвід. *Економіка і регіон*. 2014. № 1. С. 8-14.
21. Блискавка О. Зеленцова А. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. URL : http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/159.
22. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>
23. Шевцова А. Інвестиції у фінтех: у що вкладали гроші в першому кварталі 2021 року. URL: <https://ua.news/ua/2021-goda/>
24. Andjelic J. These Fintech Statistics Show an Industry on the Rise. URL: <https://fortunly.com/statistics/fintech-statistics/>
25. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku-kurs-na-staliy-rozvitok-innovatsiy-keshles-ta-finansovu-gramotnist>.
26. A single standardisation approach (methodology, process, repository) to be used by all financial standards initiatives. What is ISO 20022. ISO 20022 for Dummies. URL : <http://www.iso20022.org/>
27. Естонія увійшла до трійки найбільш безготівкових країн Європи. URL : https://lb.ua/world/2017/11/28/383280_estoniya_voshla_troyku_samih.html
28. У 2020 році частка тіньової економіки сягнула 30% ВВП. Економічна правда. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2021/09/17/677923/>
29. Пігулка для економіки: як cashless впливає на фінансове здоров'я України. URL : <https://www.epravda.com.ua/projects/interkassa/2020/11/4/>

30. НБУ: Грошова маса в січні-травні зросла на 2,4%. URL : <https://finbalance.com.ua/news/nbu>.

31. OECD (2018). OECD/INFE Toolkit for measuring financial literacy and financial inclusion. P.4.

32. World Bank (2017). Global Financial Inclusion and Consumer Protection Survey: Report. P. 14.

33. Експертна платформа <https://expla.bank.gov.ua/expla/news> URL: <https://www.facebook.com>

34. Крайнік П. І., Ковбасюк Ю. В., Загороднюк С. В. Система державного управління Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії: досвід для України. К.: НАДУ. 2011. 48 с.

35. Citizens Advice money advice services URL: <https://www.citizensadvice.org.uk/about-us/our-work/advice-partnerships/money-advice-services/>

36. Office of Financial Institutions URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Office_of_Financial_Institutions

37. Estrategia Nacional de Educação Financeira URL: https://www.bcb.gov.br/pre/pef/port/Estrategia_Nacional_Educacao_Financeira_ENEF.pdf

38. Дудчик О.Ю. Матвійчук І.О. Фінансова грамотність населення: теоретичні аспекти, проблеми і перспективи поліпшення в Україні. *Інфраструктура ринку*. Вип.2019. С.631-635.

39. Стойко О. Я. Становлення та розвиток фінтех-бізнесу в Україні. *Бізнесінформ*. №3. 2020. С. 384-392.

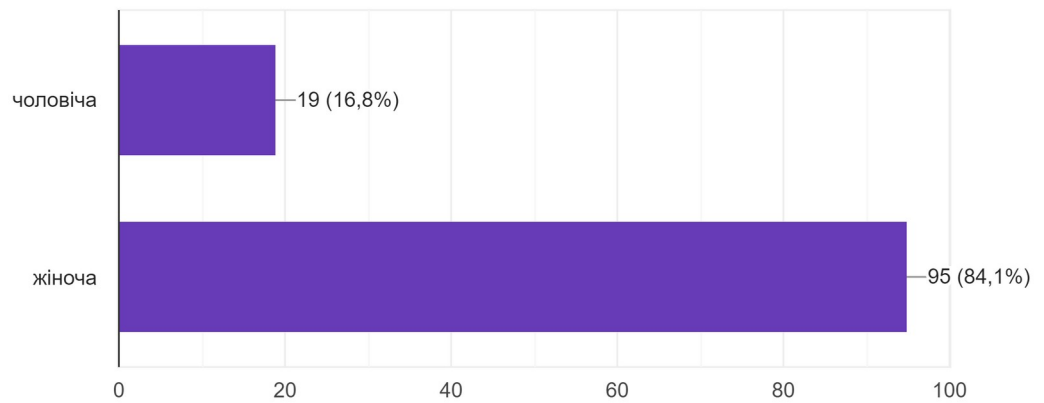
ДОДАТКИ

Додаток А

Результати опитування громадян з питань фінансової грамотності та обізнаності фінтех

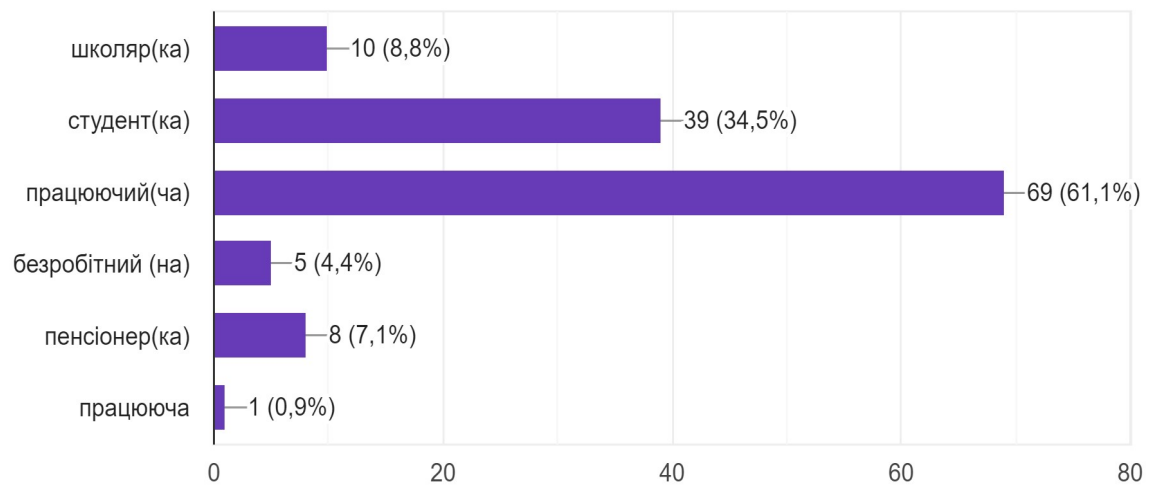
2. Ваша стать :

113 відповідей

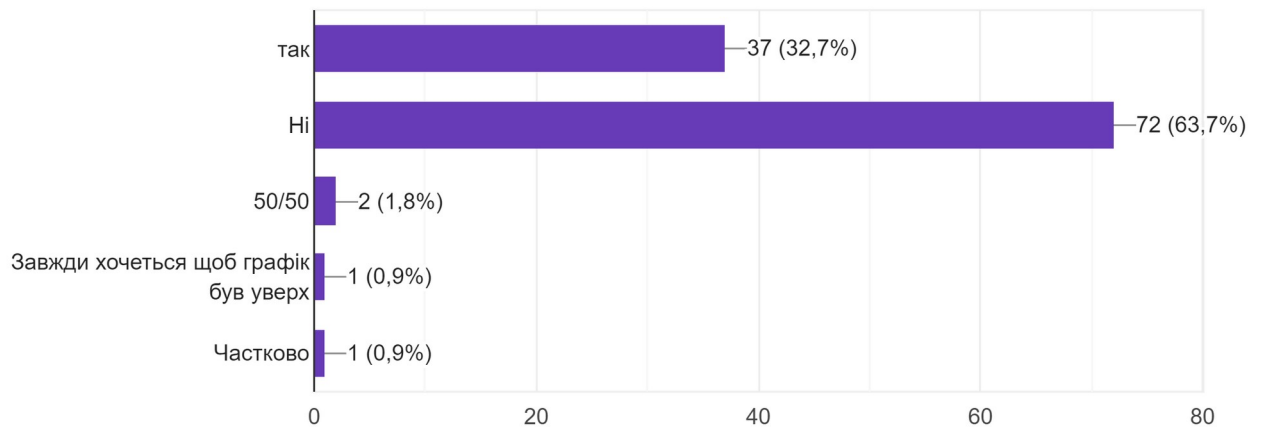
3. Ваш статус у суспільстві:

113 відповідей

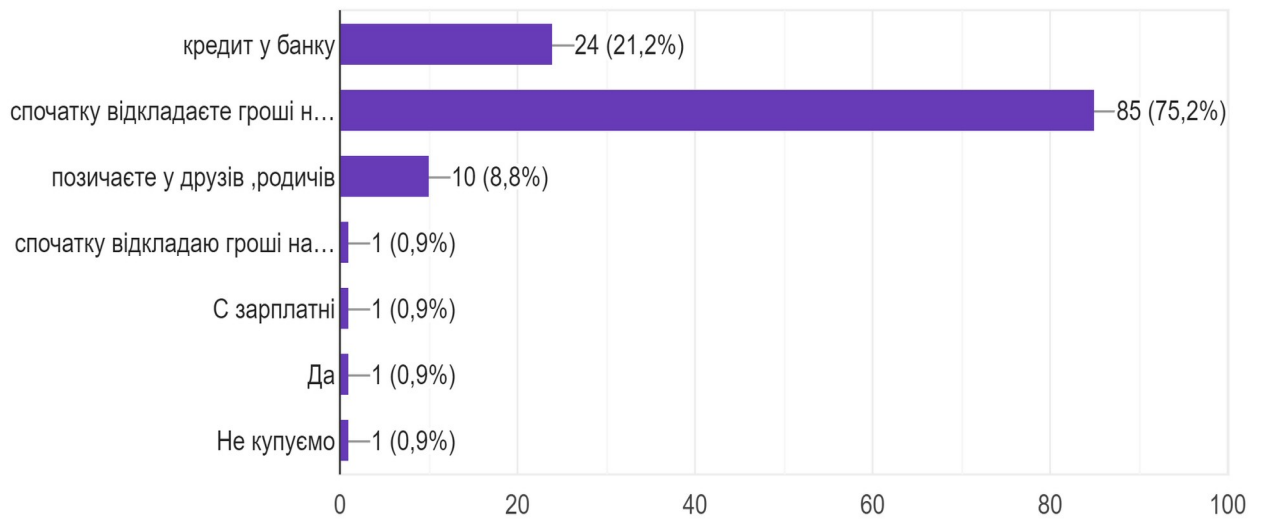
4. Чи задовольняє Вас (Вашу родину) рівень доходів?

113 відповідей

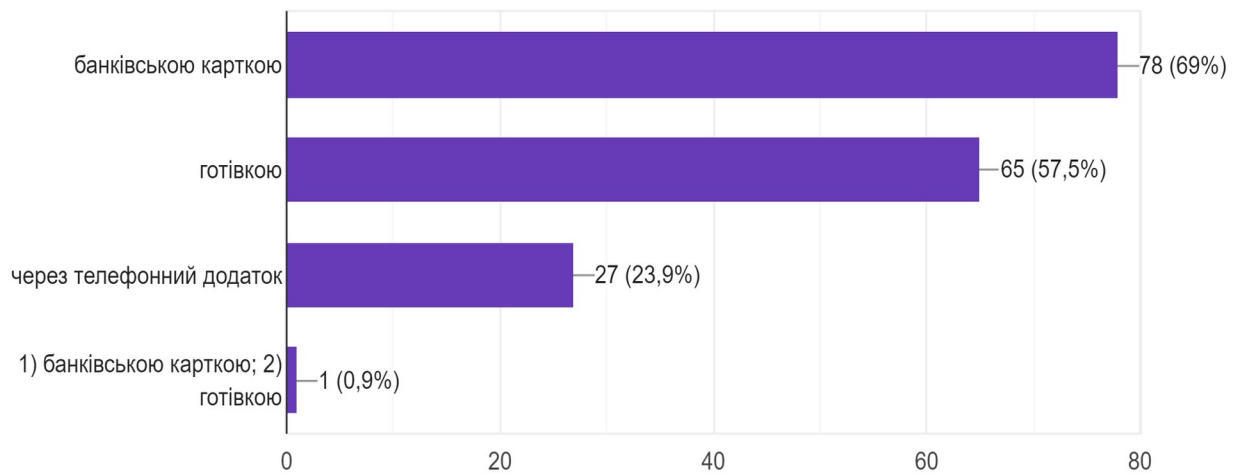
5.3 яких джерел у Вашій родині здійснюють велику купівлю?

113 відповідей

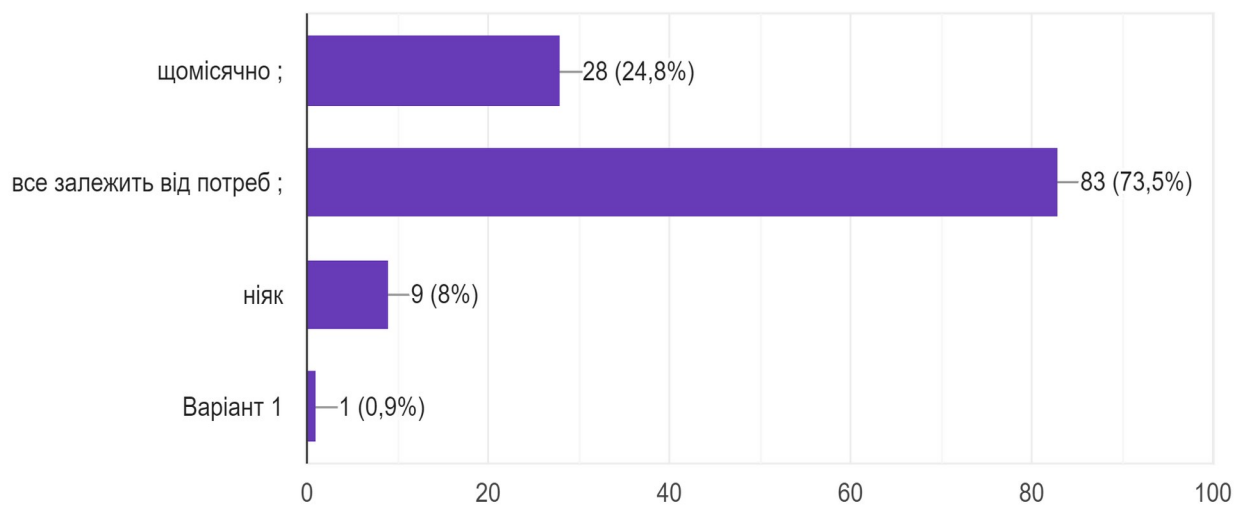
6. Як Ви розраховуєтесь у магазині ?

113 відповідей

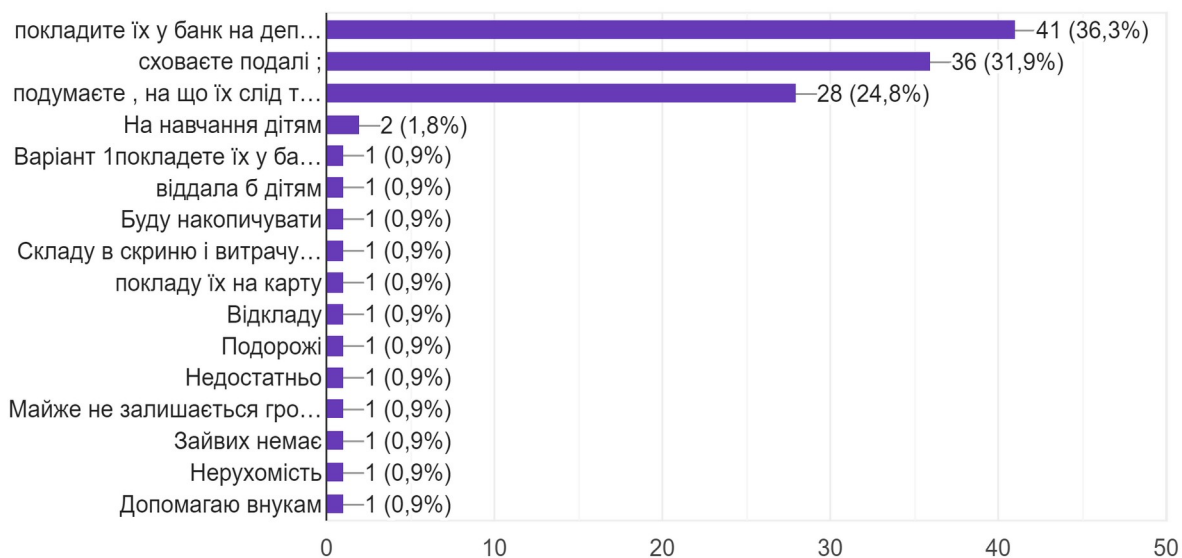
7. Як у Вашій родині планують сімейний бюджет?

113 відповідей

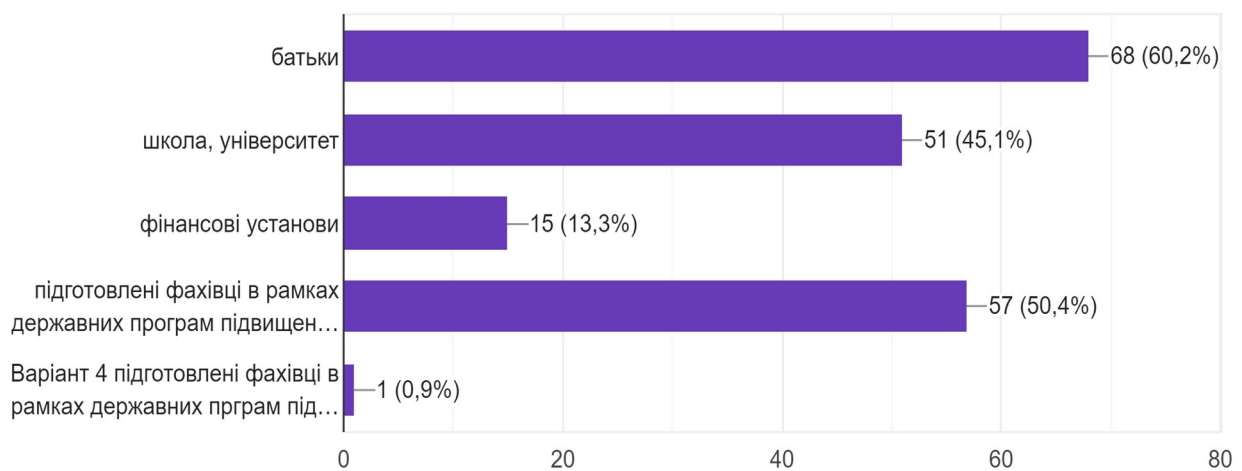
8. Як би Ви розпорядилися "зайвими" грошима ? -

113 відповідей

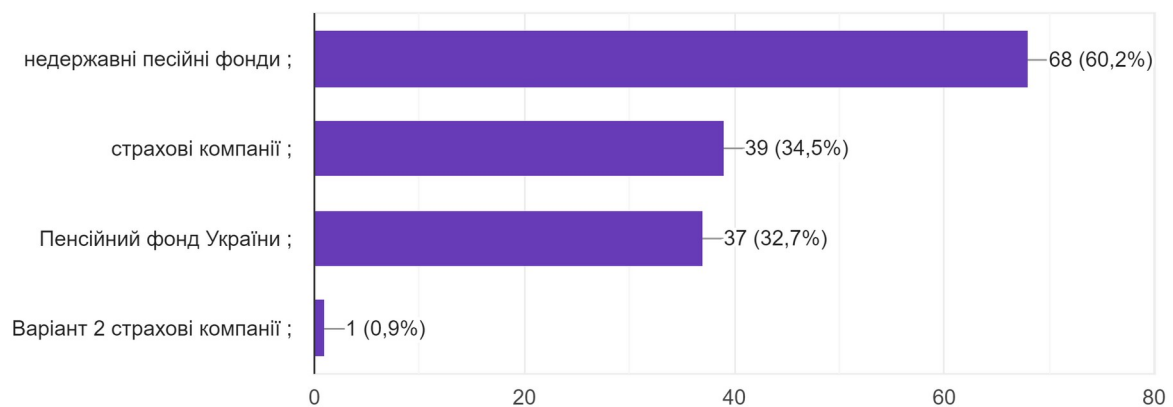
9. Хто повинен навчити молодь фінансової грамотності ?

113 відповідей

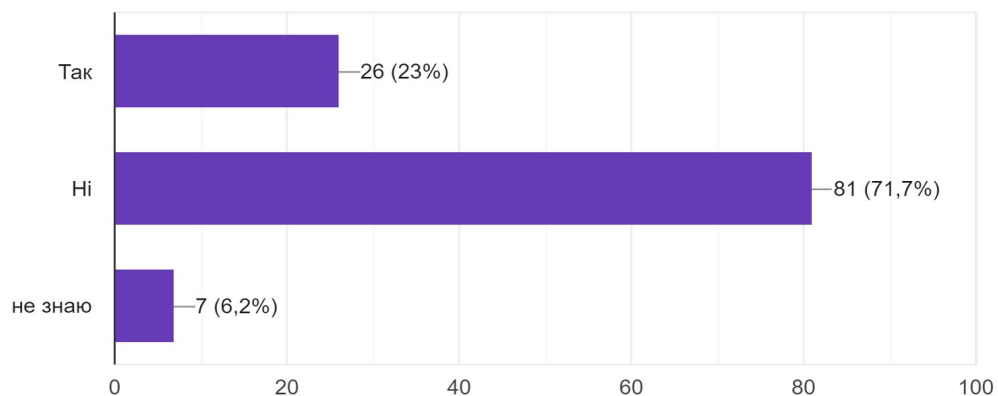
10. Які відомі Вам фінансові установи можуть здійснювати недержавне пенсійне забезпечення ?

113 відповідей

11. Чи практикується у Вашій родині накопичувати гроші шляхом вкладення у фінансові установи?

113 відповідей

12. Чи практикується у Вашій родині накопичувати гроші шляхом вкладення у цінні папери?

113 відповідей

